

A NAGY HÁBORÚ ELSŐ HŐSI HALOTTJA

The First Man Killed in Action in the Great War

The identity of the first man killed in action is still an unclarified topic even today, at the hundredth anniversary of the outbreak of the Great War. We can state probabilities – this is what István Ravasz endeavoured to do. The author claims that the first man killed in action was Pál Kovács, but he also points out that there is no full certainty to this statement either.

István Ravasz PhD, CSc., lieutenant colonel, senior officer of the Hungarian Military History Institute and Museum. Research area: World War I and II. E-mail: ravasz.istvan@militaria.hu

Keywords: Great War, soldier killed in action, centenary, Serbian theatre of war, Zemun

Az „elsőség elsőse” minden témakörben foglalkoztatja a kutatót és az érdeklődő olvasót. Igaz ez a kisebb horderejű történekek esetében ugyanúgy, mint egy világháború kitörésének vonatkozásában. Ki mozgósított elsőként? Hol, mikor és kik között történt az első összecsapás? Kik adták le az első lövést? Ki volt az első, aki a Hadak Útjára költözött? Néhány kérdésre ismerjük a választ, néhányra nem. A fenti kérdések közül az utolsó a választ megkíséreltem megközelíteni annak tudatában, hogy a történész szakmában ezt van, aki vitatja.

A levéltári adatok

A HM HIM Hadtörténelmi Levéltár adatai szerint a császári és királyi 68. jászkun gyalogezred a belgrádi szerb helyőrséggel szemben, Zimonyban állomásozott 1912 óta. Feladata a megerősített határvédelem volt. Az 1914. június 28-i szarajevói merénylet után alig egy hónappal kitört a háború. Nem sokkal a hadüzenetet követően, július 29-ére virradóra a szerbek felrobbantották az országhatárt képező Száván átvezető vasúti híd déli pillérét Belgrád és Zimony között. A szolnoki 68. gyalogezred katonái a híd zimonyi oldalánál őrséget állva, megpróbálták a robbantást megakadályozni – sikertelenül. A szerbek ágyúval és kézfegyverekkel támadták a hídőrséget. A kirobbant tűzharcban, amelynek lefolyását a különböző források némileg eltérő módon írják le, életét veszítette három 68-as katona: Kovács Pál gyalogos, Bíró Gábor gyalogos és Veres Imre gyalogos. Szerb oldalon – úgy tudjuk – nem voltak halottak. A következő harcselekményre július 31-én került sor, a Monarchia és Oroszország között pedig csak augusztus 5-én állt be a hadiállapot, tehát – jelenlegi ismereteink szerint – ők voltak a Nagy Háború első hősi halottjai.

Róluk, sajnos, csupán annyit tudunk, amennyit a halotti anyakönyvben találtunk: Kovács Pál gyalogos, 68. gyalogezred 11. század, született Abádszalókon, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében, 1892-ben. A halál oka: „az ellenségnek a »Burma« őrség elleni tá-

madása alkalmával elesett”, eltemetés ideje és helye: a harcmezőn.¹ A „Burma” a zimonyi hídfőrség fedőneve volt.

Az abádszalóki helytörténész, Szivák Ilona kutatásaiból ismerjük továbbá, hogy Kovács Pál felcseperedvén, dohányos legényként dolgozott Tiszaburán. 1913. október 1-jén vonult be sorkatonai szolgálatra a szolnoki cs. és kir. 68. gyalogezredhez. Mivel a császári és királyi közös hadsereg (k. u. k. Heer) és nem a magyar királyi Honvédség katonája lett, a rendfokozat nélküli baka hivatalos megnevezése gyalogos (Infanterist) és nem honvéd volt.

Valószínűleg a későbbi években valaki megpróbálta a halotti anyakönyvekben talált adatokat feldolgozni, mert jól láthatóan, teljesen más kézírással és tollal Kovács Pál neve fölé írta: „A világháború legelső hősi halottja”. A megjegyzés rovatban szerepel is egy 1934-ből származó (folyó? iktató?) szám, igaz, ez is más kézírással.² Azt azonban nem tudjuk, hogy ki, s főleg nem, milyen forrás alapján tette megállapítását, miként azt sem, miért pont Kovács, s nem Bíró vagy Veres gyalogost jelölte az elsőség elsőségével. Ez pedig – jelenleg – alapvető hiányosságnak tűnik, s bizonytalanná tesz mindent a dátum, a helyszín és a történet kivételével.

A második bejegyzés a halotti anyakönyvben: Bíró Gábor gyalogos, 68. gyalogezred 11. század, született: Mezőtúron, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében, 1891-ben. A halál oka és az eltemetés módja ugyanaz, mint Kovács Pálé. A harmadik bejegyzés: Veres Imre gyalogos, 68. gyalogezred 14. század, született: Mezőtúron, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében, 1891-ben. A halál oka: „a Zimony–Belgrádi vasúti hídnál az ütközetben elesett”, eltemetés ideje és helye: a harcmezőn.³

Ennyi, amit biztosan tudunk a halotti anyakönyvekből.

A problémák

Az 1920-as, 1930-as években a legtöbb (de nem mindegyik) ezred történetét megírták. Alakulatunk e téren az elsők közé sorolható: még tartott a háború, amidőn könyvet adtak ki a cs. és kir. 68. gyalogezred harci útjáról.⁴ A könyv, ellentétben címével, szabályos ezredtörténet, nem pedig fényképes album. Az általunk vizsgált kérdésről a 17. oldalon esik szó: „Föl kell még jegyeznünk, hogy a világháború első halottja Tóth András volt, első sebesült tisztje pedig Knerler János kapitány, mindkettő ezredünk harcosa.” Ennyi és nem több, még dátum és helyszín sem szerepel mellette, nemhogy az esemény leírása.

Most már tehát négy nevünk van, s mind a négy 68-as baka (nem írhatunk gyalogost, mert Tóth András neve mellett nem szerepel rendfokozat). A könyv szerkesztői, maguk is az ezred tisztjei, nyilván nem hasukra ütve írták le Tóth András nevét, miként az ezred halotti anyakönyvébe sem „csak úgy” került be az előző három gyalogos neve. Az azért elgondolkodtató, hogy e négy katona közül egyedül Kovács Pál kapott posztumusz kitünte-

¹ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár VI. 36. Katonai egyházi szervezetek anyakönyvei 264., k. u. k. 68. gyalogezred halotti anyakönyve, 73/a kötet.

² HM HIM Hadtörténelmi Levéltár VI. 36. Katonai egyházi szervezetek anyakönyvei 264., k. u. k. 68. gyalogezred halotti anyakönyve, 73/a kötet.

³ Uo.

⁴ 68-as album 1917.

tést, mégpedig Bronz Vitézségi Érmét.⁵ Ezzel együtt is, egyelőre csak bizonytalanságunk nőtt, kutassunk hát tovább.

A háború második évében jelent meg *A Nagy Háború írásban és képen* első kötete, a budapesti Athenaeum gondozásában. A „Határvédelem – első harcok” című fejezetet dr. Szilágyi Lajos vezérkari testülethez beosztott százados írta, márpedig akkoriban nem sok katona szerzett tudományos fokozatot. Okunk van feltételezni, hogy Szilágyi százados alapos munkát végzett (s ez tanulmányán látszik is), ráadásul még csupán egyetlen esztendő múlt el a vizsgált esemény óta. Igen ám, csakhogy írásában egy harmadik verzióval találkozhatunk: nem a szerbek támadták meg a hídőrséget, hanem mi támadtunk a hídon át, s nincs szó hősi halottakról:

„Július 28-án éjjel (...) egyidejűleg irtózatosszerű detonáció jelezte, hogy a szerbek a belgrád–zimonyi vasúti hidat fel akarták robbantani. Ez azonban csak részben sikerült (...) Ez fegyveres beavatkozást követelt (...) a Zimonyban állomásozó szolnoki 68-ik gyalogezred egyik zászlóaljja parancsot kapott, hogy a szerbeknek a híd lerombolására irányuló kísérleteit a hídra való előnyomulással hiúsítsa meg. A zászlóalj Pedtetti őrnagy vezetése alatt rohammal hatolt a hídra egészen addig a pontig – a hídnak mintegy kétharmadáig –, ahonnan a hídhoz vezető utcákat fegyvereink tüzevel megtisztította az ellenséges katonáktól és minden további közeledést az éjjel megakadályozhatott. Ez a harc reggel félötig tartott el.”⁶

Szilágyi a következő nap, július 29. eseményeinél sem ír hősi halottakról: „a zimony–belgrádi hidat most újból fel akarták robbantani. Nagyobb kárt azonban most sem tettek benne. Ettől kezdve a szerbek kétségbeesett támadása naponta megismétlődött, amelyeket azonban véresen visszavertünk, anélkül hogy veszteségek értek volna bennünket.”⁷

Szakmai szempontból igen komoly munkának számít a m. kir. Hadtörténelmi Levéltár *A világháború 1914–1918* című könyvsorozata, amelynek IV. kötete dolgozza fel a Szerbia elleni első hadjáratot. Elkészítéséhez forrásértékű iratok bőségesen rendelkezésre álltak. E monográfia alapján azonban legfeljebb magát az eseményt tudjuk megerősíteni, az első hősi halott kérdésében nem találunk semmit: „Az ellenségeskedések sorát a szerbek kezdték, amennyiben július 29-én hajnalban a zimony–belgrádi vasúti híd délpárti pillérét felrobbantották és Belgrádról a túlparton mutatkozó hajókra, sőt július 31-én még a vöröskereszt védelme alatt álló Zimonyról Pancsovára igyekvő kórházi hajókra is tüzeltek.”⁸

A tisztázási kísérletek

Húsz évvel a háború kitörése után, a *Szolnoki Újság* 1934. június 10-i számában egy cikk jelent meg az első hősi halottal kapcsolatban. A Szolnok Megyei Levéltárban folytatott kutatásai alapján, dr. Cseh Géza levéltáros 60 esztendővel később hosszabb lélegzetű cikket jelentetett meg, amelyben alaposan körbejárta a kérdést, kísérletet téve annak tisztázására. Ő is azonban csupán arra a megállapításra juthatott, hogy „A történelmi szakiro-

⁵ 68-as album 1917., legénységi állományú kitüntetettek listája 201–229. o. (Kovács Pál: 220. o.).

⁶ *A Nagy Háború írásban és képen* I. 1915. 57. o.

⁷ Uo. 58. o.

⁸ *A világháború 1914–1918*. IV. 1929. 63. o.

dalom és a levéltári források nem bizonyítják egyértelműen, hogy valóban Kovács Pál lett volna az I. világháború első halottja.”⁹

Valószínűsíti, hogy 1934-ben választották ki Kovács Pál személyét, ám nem tudományos alapon, hanem azért, mert Gömbös Gyula miniszterelnök az Abádszalókot is magába foglaló választókerület országgyűlési képviselője volt, „aki néhány hónappal a választás előtt a magyar nép kegyeleti érzését is igyekezett saját céljaira felhasználni”.¹⁰

A gondolatmenet mindenképpen figyelemre méltó, ám van egy apró bökkenő: akkoriban a kormánypárt hivatalban lévő miniszterelnökének nem volt szüksége erre a „trükkre” ahhoz, hogy voksokat nyerjen. Az érvényben lévő választójogi törvény, az 1925: XXVI. törvénycikk alapján a 245 képviselőből 46 titkos szavazás alapján, lajstromon került be a Képviselőházba. Bár az is kétségtelen, mint Sipos Péter írja: „Gömbös nemzeti retorikája és reformígéretei visszhangra találtak a parasztságban (...) A kormánypárt a legtöbb lajstromos, titkos kerületben kisebbségben maradt...”¹¹ Mint ahogy az is kétségtelen, hogy az új kormánypárt, a Nemzeti Egység Pártja hivatalos zászlóbontására 1933. november 12-én került sor, majd az 1934-es esztendő a pártszervezésre és a tömegbázis megteremtésére szánták. 1934 nyarán maga Gömbös is „országjárás” tartott,¹² ebbe pedig „bőven belefért” a vidéki lakosság bármilyen eszközzel történő megnyerése.

S akkor most nézzük meg újra az eredeti halotti anyakönyvön az 1934-es keltezésű számat, miközben jusson eszünkbe, hogy Gömbös korábban honvédelmi államtitkár volt, majd honvédelmi miniszterre nevezték ki, amit megtartott miniszterelnöki megválasztását követően is, a veszteségi listákat pedig a Honvédelmi Minisztériumban kezelték. Igazságot tenni – jelenlegi ismereteink szerint – e kérdésben sem lehet.

Az időről-időre olvasható, lényegileg ismétléseket tartalmazó írásokat figyelmen kívül hagyva, a következő, amely az „elsőség” kérdésével foglalkozott, egy lexikon volt.¹³ Tömör, de annál tartalmasabb összefoglalásában megemlíti, hogy 1934-ben a *Magyarország* című lap országos akciót indított Kovács Pál hamvainak hazahozatalára, ám az sikertelen maradt, mivel sírját már nem találták meg. Pollmann Ferenc azonban azt is írja, hogy 1914. július 30-án a zimony-franzthali temetőben helyezték örök nyugalomra, s nem a harctéren, mint ahogy a halotti anyakönyvben szerepel. Ez persze relatív, attól függ, mit tekintünk harctérnek. Az első vonal a zimonyi Száva-parton húzódott, de a temető is Zimony határához tartozott, és Zimony egésze pedig az úgynevezett hadművelési záróvonaltól, amely elválasztotta a hadművelési területet a hátsorzágtól, az arcvonallal irányába esett. S Pollmantól tudjuk azt is, hogy Kovács halálos sebének egy szerb csónakból leadott lövés okozta. Ez pedig egyaránt lehetséges akkor is, ha a szerbek támadták meg a hídőrséget, s akkor is, ha a 68-asok támadtak át a hídon. Pollmann megállapítása hasonló Cseh következtetéséhez: „A levéltári források nem támasztják alá egyértelműen Kovács »elsőségét«.”¹⁴

A Gömbös-érában egy másik sajtótermék is Kovács Pált említi első hősi halott gyanánt. A Nagy Háború kitörésének 20. évfordulójára a *Magyarország* képes összeállítást tett

⁹ Cseh 1994.

¹⁰ Cseh 1994.

¹¹ Sipos 1999. 171., 174. o.

¹² Gergely 2001. 254–259., 263. o.

¹³ Pollmann Ferenc: Világháború első halottja. In: Magyarország az első világháborúban. Lexikon 718. o.

¹⁴ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár VI. fondfőcsoport 37. humanitárius iratok 19. doboz.

közzé.¹⁵ Az egyik fényképről maga Kovács Pál néz az olvasóra, csizmában, zakóban, mellyben, nyakkendő nélküli, felgombolt fehér ingben, kalapban. A másikon a zimonyi vasúti hidat látjuk, az előtérben osztrák–magyar katonákkal. A szerkesztő a fotók alá az alábbi képaláírásokat illesztette: „Kovács Pál, a világháború első hősi halottja 1903-ban, amikor sor alá állott”; illetve „A 68-ik gyalogezred 11-ik századának egy szakasza a mozgósítás előtti napon, őrségen, a Száva-hídnál. Az első sorban a hetedik Kovács Pál, a világháború első hősi halottja. A kép jobboldalán látszó vasúti őrház telefonja mellett érte szerb golyó a háború első napján Knerler János főhadnagyot, a világháború első sebesültjét. A híd közepén, fehér zubbonyban szerb katona áll őrt.”¹⁶

Egy következő adat tovább nehezíti a kérdés tisztázását. A jugoszláviai első világháborús magyar katonai temetők iratanyaga 1923–1943¹⁷ egyik csatolt fotójának tanúsága szerint a Nagy Háborúban Balogh István ontotta elsőként vérért.

A közvélemény számára egy sírkő (fotója) sokkal kézzelfoghatóbb, mint egy megsárgult levéltári dokumentum. A Magyar Távirati Iroda aznapi híre szerint „Megemlékezést tartottak az Osztrák–Magyar Monarchia katonáinak síremlékénél a belgrádi Újtemető elkülönített parcellájában kedden. Nikowitz Oszkár, Magyarország belgrádi nagykövete azt mondta, hogy »az egykori ellenségek most barátok, az a cél, hogy a jelen eszközeivel elkerüljük azt, hogy a háborús konfliktus visszatérjen Európába«. Clemens Kojá, Ausztria belgrádi nagykövete magyar kollégájához hasonlóan hangsúlyozta, hogy a háború és a történelem értékelése, valamint az egykori ellenség elesett katonáinak tisztelete egymástól független. Nikowitz Oszkár kiemelte, hogy több nemzet katonái nyugszanak a belgrádi sírban, akik az Osztrák–Magyar Monarchiáért harcoltak. Balogh István magyar gyalogos elsőként esett el Belgrádban az első világháborúban, sírját, illetve a világháború idején Belgrádban elesett katonák síremlékét a magyar, az osztrák, a cseh, a szlovák, a szlovén és a horvát nagykövet, valamint katonai attasék, illetve a szerb vezérkar és a kormány képviselői koszorúzták meg a halottak napja alkalmából.”¹⁸

Ez persze – elvonatkoztatva most már a konkrét személytől, ez esetben Balogh Istvántól – így helyes a magyar–szerb megbékélés és barátság, nemkülönben az európai egységesítési folyamat jegyében. A „vért ontja” szókapcsolat nem feltétlen takarja a hősi halál kategóriáját, hiszen egy sebesült is vért ontja, így Balogh Istvánt ezen az alapon nem feltétlen lehet(ne) automatikusan az első hősi halottá kikiáltani, s ez nem Balogh István emberi kitartását és katonai erényeit érintő pontosítás. S a hősi halál – MTI-tudósításban megadott – helyszíne sem segít a tisztázásban, ugyanis a Belgrád 1914. december 2-i elfoglalását eredményező második Potiorek-offenzíva szeptember 7-én vette kezdetét, Zimonyánál viszont már július 28-áról 29-ére fordulón megkezdődtek a harcok cselekmények.¹⁹

Kísérletet tettek a kérdés tisztázására Abádszalók helytörténetesei is. Dr. Dömötör Sándor, saját kutatásain túl, felhasználva még dr. Antal Károly, Czizce József, Dömötör Ákos és Szokoly Endre gyűjtéseit, a község monográfiájában²⁰ a hősi halál körülményeit illetően

¹⁵ *Magyarság*, 1934. július 29-i szám.

¹⁶ Uo.

¹⁷ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár VI. fondőcsoport 37. humanitárius iratok 19. doboz.

¹⁸ Az MTI 2013. november 5. keddi tudósítása.

¹⁹ *Pollmann Ferenc*: Potiorek-offenzívák. In: Magyarország az első világháborúban. Lexikon 551–552. o.

²⁰ Abádszalók földje, népe, kultúrája 1961. 59. o.

egy harmadik változatot leírva foglal végül (merthogy az elején még ő is bizonytalan) állást a falu szülöttjének elsősége mellett:

„A szóhagyományok szerint a világháború első halottja abádszalóki ember volt: Kovács Pálnak hívták. (...) Szokoly Endre kutatásai szerint az első világháború első veszteség-listáján három halott és négy sebesült szerepelt. A 68. gyalogezred katonái 1914. július 28-án indultak el a zimonyi kaszárnyából Burmára, a Száva partjára. Ott fekiüdtek egész nap az előre elkészített lövészárokból. A napnyugta még békés volt, azonban hajnali fél egykor óriási robbanás hallatszott: felrobbant a két országot összekötő híd és nyomban megkezdődött az ellenségeskedés. A Kalimegdánról szerb lövészek heves puskatűz alá vették a Száva balpartját, ahol a 68-asok III. zlj-ából a 11. század 2. szakasza tartott őrséget.

Reggel felé – már július 29-én – fogytán volt a muníció. Az őrs parancsnoka Kovács Pál és Bíró Gábor közlegényeket a közeli finánc-órházhoz küldte, hogy hozzanak egy láda töltényt az árokba. A két katona golyózáporban futva hozta el a nehéz láda töltényt. Bíró Gábor beugrott az árokba, hogy majd beemeli, a másik katona pedig abban a pillanatban végigzuhan a láda mellett. Kovács Pál közlegényt, ki 1892-ben Abádszalókon született, pontosan a homloka közepén érte és azonnal megölte a golyó. Erre Bíró Gábor kiugrott az árokból, behajította aládát és utánvetette magát, közben azonban egy golyó átfúrta a tüdejét és egy óra múlva meghalt. Kétségtelen tehát, hogy az első világháborús halott Kovács Pál volt, mert sem nálunk, sem a szerbeknél nem volt más halott azon a reggelen.”²¹

Dömötör Sándor révén ismerjük meg kicsit jobban Kovács Pál rövidre mért földi pályafutását is: „Kovács Pál apja dohánykertész kukás volt Szapáry grófnál, a réti tanyán, majd bejöttek lakni a faluba. Lovászhátról vonult be Kovács Pál, mert Lovászháton laktak akkor a szülei.”

S csak hogy szaporodjon a bizonytalan tényezők száma, a halotti anyakönyvvel és az Abádszalók helytörténeti monográfiájában leírtakkal szemben, miszerint Bíró Gábor gyalogos hősi halált halt, Cseh Géza a következőket írja: „Pár pillanat múlva két hangos jajszó jelezte, hogy a hídfőző katonák közül kettőt eltaláltak a lövések. Az első jajszó Bíró Gábor közlegényé volt (ő felépült sérüléséből), a másik jajszó, egyben az utolsó szava volt Kovács Pálnak; ő ott a helyszínen kisenvedett.”²²

Évfordulós eposz

Noha nem sikerült (eddig) egyértelműen igazolni Kovács Pál gyalogos elsőségét, az egykori cs. és kir. 68. gyalogezred névadó városában, Szolnokon megjelent írás²³ idézése két okból sem érdektelen. Egyfelől emléket állít A Kötelességét Teljesítő Egyszerű Katonának (sic!, nagy kezdőbetűkkel, még akkor is, ha esetleg nem ő volt a világháború első hősi halottja), másfelől pedig az 1930-as évek közepe Magyarországaról korrajz.

„A világháború közelgő húszéves évfordulója alkalmával érdekes és bennünket, szolnokiakat közelről érintő akciót indított a »Magyarország« című lap: Hozzuk haza annak

²¹ Uo.

²² Cseh 1994.

²³ Szolnoki Újság, 1934. június 10-i szám.

a katonának a tetemét, aki elsőnek áldozta életét Szent István birodalmának ezeréves határai védelmében.

A világháború első hősi halottja Kovács Pál abádszalóki születésű, tiszaburai lakos, dohányoslegény volt – tehát megyebeli –, és ezenfelül közlegénye a cs. és kir. 68. gyalogezrednek, a békeidők szolnoki háziezredének. Minden ok megvan tehát arra, hogy a Kovács Pál tetemének hazahozatalára irányuló akció támogatásban részesüljön és mielőbb megvalósuljon.

Kovács Pál 1913. október 1-én rukkolt be a 68-asok zimonyi zászlóaljához és tíz hónapja volt katona, amikor kitört a világháború. 1914. július 29-én a zimony–belgrádi vasúti híd őrzésére rendelték ki többedmagával Infanterist Kovács Pált és ott kapták a szerb tüzerek ágyútüzét, és ugyanakkor egy csolnokon közelegő szerb katonák gyilkos lövéseit. Pár pillanat múlva két hangos jelszó jelezte, hogy a híddőrző katonák közül kettőt eltaláltak a lövések. Az első jajszó Bíró Gábor közlegényé volt (ő felépült sérüléséből), a másik jajszó, egyben az utolsó szava volt Kovács Pálnak; ő ott a helyszínen kiszenvedett.²⁴

Ne feledjük: az ezred autentikus forrásnak számító halotti anyakönyve szerint Bíró Gábor gyalogos is hősi halált halt aznap – újabb, jelenlegi ismereteink birtokában feloldhatatlan ellentmondás. De ezzel azonban egy újabb ellentmondásba ütközünk bele: a halotti anyakönyv bejegyzése a harctéren történt eltemetést tartalmazza. S ne feledjük: július 30-án Zimonyban már igencsak repkedtek a szerb gránátok és golyók – a díszelgőket elkerülve? A helyi lap ugyanis Kovács Pál temetéséről is tudósított: „Július 30-án temették el Kovács Pált, a világháború első hősi halottját a zimonyi ún. franztthali temetőben teljes katonai pompával. Volt díszkivonulás, sok koszorú, búcsúbeszéd, sortűz: parádésan temették el Infanterist Kovács Pált, aki elsőnek esett el a világháborúban annyi száz és százezer magyar és más nemzetiségű sorstársa előtt.”²⁵

A '30-as évek közepén a szolnokiak szorgalmazták: „Hozzuk haza ezt az egyet, ezt a legelső hősi halottunkat a magyar anyák vigasztalására, akik éppen így vesztették el fiaikat, had lássa mindenki, hogy a magyar nemzet megbecsüli hőseit. (...) Megérdemli az akció, hogy segítségére siessen minden hatóság és minden érző szívű, emlékező magyar!”²⁶

Noha Szolnokon már a helyet is kijelölték a Tisza partján – a Tisza Szálló és a közúti híd között –, ahová Kovács Pál földi maradványait elhelyezik, és föléje díszes emlékművet állítanak, a nagy felbuzdulás nem hozta meg a várt eredményt. Molnár Tibor zentai hadtörténésztől tudjuk, hogy a háború után létrejött Szerb–Horvát–Szlovén Királyság (a későbbi Jugoszlávia) időközben felszámolta az elszórt katonasírokat. A katonákat – sajátot és ellenfelet egyaránt – exhumálták és nagyobb temetőekben kialakított, katonai parcellákba temették át. A zimony-franzthali polgári temetőben nyugvó valamennyi katonát a belgrádi új temetőben egy közös tömegsírba temették át, amely fölé emlékkápolnát emeltek. Minden valószínűség szerint Kovács Pál földi maradványait is Belgrádba vitték át, ám akkoriban még nem létezett az a fajta genetikai vizsgálat, amelynek segítségével ki lehetett volna választani egy bizonyos katona földi maradványait bajtársai közül.

²⁴ *Szolnoki Újság*, 1934. június 10-i szám.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

Végezetül, anélkül, hogy „ex cathedra” tisztázottnak nyilvánítanánk az elsőség elsőségét, illetve azzal, hogy megkíséreltük összefoglalni az ismert adatokat és a felmerülő kérdéseket, az ismereteinket egy újabb utalással gyarapíthatjuk. Az Abádszalókon felállított hősi emlékmű, amelyet Kemény Simon szobrászművész alkotott, és 1924-ben leplezték le, a zászlóra vigyázó honvédet ábrázolja. Az idősebbek visszaemlékezése szerint a szoboralak Kovács Pál fényképe alapján készült, így a világháború első hősi halottjának arcvonásait örökíti meg.²⁷

Újabb évfordulós eposz

A Tisza-tó mellett fekvő, csodálatos szépségű kisvárosban, Abádszalókon 2007. július 29-én katonai tiszteletadással újraavatták a felújított Nagy Háborús emlékművet.

Miként az 1914-es zimonyi, a 2007-es abádszalóki ünnepség is katonai tiszteletadással zajlott. Egyszerre avatták újjá a felújított emlékművet és temették újra jelképesen a 115 éve született Kovács Pál gyalogost. Fél négytől a debreceni katonazenekar adott térzenét. Pontban négykor, harangzúgás közepette bevonult a szolnoki helyőrség díszszakasza, a cs. és kir. 68. gyalogezred korabeli „csukaszürke” egyenruhába öltözött hagyományörző járőre az ezred egykori csapatzászlajával, valamint a történelmi zászlósor, a katonai díszőrség és a Vitézi Rend országos, illetve Szolnok megyei zászlaja. A hagyományörző járőr a Magyar Királyi „Szolnok” Honvéd Hagyományörző Egyesület és a nagykáti Honvéd-tüzér Hagyományörző Csapat tagjaiból tevődött össze.

A Himnuszt követően elhangzott Gyóni Géza *Csak egy éjszakára* című verse, ezt követően felcsendült a cs. és kir. „Prinz Eugen” induló. A megható ünnepi beszédek után a Történelmi Vitézi Rend főkapitánya bejelentette, hogy Kovács Pál gyalogost a Vitézi Szék posztumusz vitézzé ültette. A nemzeti szalag átvágását követően elhangzott Abádszalók 202 hősi halottjának neve, mialatt a helyi iskolás gyermekek 1-1 szál virágot helyeztek az emlékmű talapzatára minden hősi halott emlékére.

Következett az ökumenikus egyházi szertartás, majd háromszoros díszsortüzet lőtt a szolnoki helyőrség díszszakasza s – korabeli Mannlicher puskákkal – a hagyományörző járőr. A koszorúzás után a helybeliek és a hősi halottak hozzátartozói elhelyezték a kegyelet virágait a felújított emlékmű talapzatán, végül a mai és a régi katonák díszmenetben vonultak el a Nagy Háborús emlékmű, alias Kovács Pál gyalogos szobra előtt. Az ünnepséget a Szózat, majd a Magyar Takarodó kürtszava zárta.

²⁷ Cseh 1994.

BIBLIOGRÁFIA

- Abádszalók földje, népe, kultúrája 1961.
Cseh 1994.
Gergely 2001.
68-as album 1917.
Magyarország az első világháborúban. Lexikon
A Nagy Háború írásban és képben I. 1915.
Sipos 1999.
A világháború 1914–1918. IV. 1929.
- Abádszalók földje, népe, kultúrája. Szerk. *Dömötör Sándor*. Szolnok, 1961.
Cseh Géza: A nagy háború első halottja. In: *Jászkun Krónika* 1994. június 21-i szám.
Gergely Jenő: Gömbös Gyula. Budapest, 2001.
A 68-as jász-kún gyalog-ezred háborús albuma. Szerk. *Reschner Róbert, százados — Sebestyén József dr. főhadnagy*. H. n. 1917.
Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs. Budapest, 2000. Szerk. *Sziji Jolán – Ravasz István*.
A Nagy Háború írásban és képben I. k. Szerk.: *Lándor Tivadar*. Budapest, 1915.
Sipos Péter: Őrségváltás szavazócédulákkal – 1935. In: *Parlamentari választások Magyarországon 1920–1938*. Budapest. 1999.²
A világháború 1914–1918. IV. k. Budapest, 1929.